

L'ALTRA ECONOMIA DE CADA DIA

ALFREDO J. GONÇALVES

São Paulo, SP, Brasil

1. Indicadors econòmics versus indicadors socials

On se centra l'economia actual? Amb un ràpid cop d'ull als telenotícies, a les revistes i als diaris n'hi ha prou per adonar-nos-en. Els indicadors econòmics prevalen per damunt dels indicadors socials. Els termòmetres que es consulten, dia sí dia també, són invariablement la borsa de valors, la cotació del dòlar, el creixement de PIB, etc. Gairebé sempre es deixen de banda els indicadors socials: la situació del treball i del salari, de la salut i de l'educació, dels transports i de l'habitatge, de la seguretat i de l'oci... Els serveis públics, pocs i precaris, són sistemàticament abandonats i ignorats. Tot es mercantilitza i es mesura pel procés de la inversió i del retorn, segons el binomi cost-benefici. El que hauria de ser un servei al país, a través d'una política pública, esdevé moneda de canvi. S'instal·la un taulell de negocis promiscu entre els tres poders (legislatiu, executiu i judicial), per sortejar els millors talls del "mercat dels serveis públics".

Seguint aquest principi del mercat total, del neoliberalisme globalitzat, la solució contra la crisi ha estat fins ara més creixement, vertiginosament accelerat amb l'aurora de la modernitat i la Revolució Industrial. Mai no s'assenyalen els vicis del lucre exacerbats i de l'acumulació del capital. Pel que fa a una distribució equitativa del producte, ¿ni pensar-hi! Per a la malaltia del mercat, el remei és més mercat. Una sobredosi que haurà de dur el malalt a la mort.

La disponibilitat dels recursos naturals i de l'explotació del treball humà no és inesgotable. El ritme del creixement a qualsevol preu no es pot mantenir per un temps indefinit. El planeta agonitza davant d'aquesta obsessió de produir, comercialitzar, consumir. L'agonia del planeta va de bracet amb l'agonia de la biodiversitat i de les condicions necessàries per a la supervivència de l'ésser humà. D'aquí ve la freqüència d'ús del prefix grec *bio* (=vida), el qual revela dues coses aparentment contradictòries: d'una banda, diverses formes de vida estan en risc, la qual cosa fa minvar la pròpia qualitat de la vida humana; de l'altra, creix la consciència d'aquest perill, seguint el parer dels científics, dels moviments socials i, sobretot, dels ambientalistes.

2. Imperatiu del present i del consum

Hi ha tres autors que podrien ser convocats al debat. El primer és Marc Augé (*Où est passé l'avenir?*, Panama, 2008). Aquest antropòleg francès denuncia la negació del passat i del futur. Segons ell, s'ha instal·lat l'imperatiu d'un present etern i consumista. És propi de tota tirania abolir la memòria i la profecia, subversives per la seva pròpia naturalesa reflexiva. En comptes d'aquesta avaluació contínua, el tirà imposa el temps sense història. És el que fa en l'actualitat la tirania del mercat total. Predomina el "viure bé" d'aquell que té accés a totes les novetats del màrqueting i de la propaganda cada cop més agressiva i apel·lativa. Es relega a un segon pla el "bon viure", on importa més cuidar la naturalesa i conviure-hi.

Prenem tot seguit Zygmunt Bauman (*Modernidad líquida*, Fondo de Cultura Económica). El filòsof polonès alerta sobre el trencament del contracte social, de les relacions sòlides i duradores. En el seu lloc, els lligams es tornen cada cop més tènues, lleus i provisionals. L'adjectiu "líquid" serveix d'indicador d'aquesta fosa de grans referents. Com ja deien Marx i Engels l'any 1948, "tot el que és sòlid es desfà en l'aire" (Marx-Engels, *Manifest del partit Comunista*). En comptes d'un plantejament i d'un projecte, es busquen respostes immediates a problemes també immediats. En aquesta mateixa línia, Umberto Galimberti (*Il Tramonto dell'Occidente, nella lettura di Heidegger e Jaspers*, Feltrinelli, 2006) remarca que un pla lent i laboriós tendeix a ser substituït pels remeis que els especialistes en publicitat expressen amb profusió de llums, colors i apel·lacions.

En tercer lloc, val la pena fer esment de dos estudis de Gilles Lipovetsky (*El imperio de lo efímero* i *La era del vacío*, tots dos a Anagrama). Només pel títol ja es veu clarament aquesta convergència de la civilització occidental cap a les novetats, el consumisme sense límits ni responsabilitat sobre les conseqüències que pot tenir tot plegat en el medi ambient: l'imperi de l'efímer i l'era del buit. El teló de fons és un hedonisme que cada vegada va a més, es manifesta en el culte al jo i al cos, en la proliferació de gimnasos, en l'adoració als famosos. D'altra banda, *La tiranía del placer* (Andrés

Bello, 2000) és el títol d'un llibre de Guillebaud que mira d'alertar sobre la recerca insaciable del plaer pel plaer, centrada en si mateix.

3. L'"altra economia" de cada dia

Una economia alternativa pressuposa, per començar, una ruptura amb la panacea del creixement. Aquest no és pas el remei per a tots els mals ni la sortida de la crisi, la qual, ara per ara, adquireix un caràcter marcadament "civilitzacional". No n'hi ha prou a mantenir els patrons de producció i productivitat. L'accent ha de recaure sobre el repartiment dels béns produïts. El desenvolupament integral se sobreposa al mer progrés tècnic i al creixement, com ja alertava, l'any 1967, la "Populorum progressio", germana siamesa de la "Gaudim et spes", document conciliar sobre l'Església en el món d'avui.

L'"altra economia" del planeta és reconeguda per un adjectiu que va sorgir amb força a les darreres dècades: "sostenible". Sostenible no tan sols des d'un punt de vista ecològic, sinó també social, polític, cultural i "civilitzacional". Es tracta d'una economia que, d'una banda, té en compte el ritme de la natura, i respecta els diferents ecosistemes i els seus cicles de vida; d'altra banda, mira d'estendre a tots els habitants del planeta els beneficis de la tecnologia tot evitant-ne els efectes colaterals. Dit en plata: una economia justa, fraterna, equitativa, solidària i socialitzadora, oberta a la constant redistribució.

Sí, segons el model actual, l'economia capitalista –de filosofia neoliberal– privilegia el model de vida dels països centrals, en detriment dels pobres, la nova economia és conscient que aquests models elitistes només es poden mantenir amb la devastació indiscriminada dels recursos naturals. L'ideal, per tant, no és expandir a tots els països el nivell de vida del Primer Món, sinó construir una nova civilització: més sòbria, més frugal, més responsable. O sigui: sostenible. El terme "economia" té arrel grega (*oikos*=casa), cosa que equival a preservar el planeta blau com a "llar universal". Respectar el dret de la Terra a continuar generant vida.

Aquesta nova consciència planetària remet al que Cristovão Buarque anomenava "inversió de valors" (*Inversão de valores*, postil·la vehiculada a les Pastorals i Moviments Socials a la dècada dels noranta, durant les Semanas Sociais Brasileiras). Substitució de la capacitat de produir, fer, tenir, aparentar,

consumir... per la capacitat de conviure amb la natura i amb la resta de formes de vida. El voler fer bé les coses substitueix l'explotació, la coexistència pacífica pren el lloc a la colonització històrica, el "viure bé" consumista dóna lloc al "bon viure" de la saviesa mil·lenària dels pobles. En una paraula: cal vèncer les asimetries i la disparitat socioeconòmica. Només així es defensaran els drets humans en totes les seves dimensions: econòmica, social, política i cultural.

Cal remarcar que l'"altra economia" no és sinònim d'endarreriment o de retrocés. Un model alternatiu, com és aquest el cas, no té res a veure amb un rebuig al progrés. La nova economia pot assimilar perfectament la tecnologia punta. N'hi ha prou a crear els mecanismes i instruments populars per controlar les tres etapes essencials del procés productiu: a) què s'ha de produir? Aquí és necessari fer un balanç de les necessitats bàsiques de la població més pobre i exclosa (alimentació, habitatge, salut, escola, transport, seguretat...), i no pas el desig omnipotent i il·limitat de les classes privilegiades; b) com s'ha de produir? Està en joc no pas la producció a gran escala per al mercat nacional i internacional dels grans consumidors compulsius (agronegoci i monocultiu d'exportació, empresa agroindustrial, latifundi de les comunicacions i de la telefonia, etc.), sinó el suport a l'economia familiar i solidària, de petita, micro i mitjana producció; c) Per qui s'ha de produir? L'objectiu se centra primerament en els "béns d'ús" i no pas en els "béns d'intercanvi", per fer servir el llenguatge de Karl Marx. Això no treu que es pugui comprar i vendre, però el lucre i l'acumulació de capital no poden ser el motor de l'economia.

Superar l'economia actual –capitalista, neoliberal i globalitzada– per arribar a una "altra economia", no és un exercici de laboratori, sinó una pràctica del dia a dia. En realitat aquesta superació ja està en curs a través de milers d'iniciatives que neixen de terra. Els moviments socials, les organitzacions i les entitats ja apunten cap a la direcció d'una "altra economia", que es construeix pas a pas, amb nous fonaments, nous valors i nous horitzons.